

Bronja Prazdny

Afdalen in geschiedenis van vluchten

In haar boek *Verloren taal* daalt de Tsjechisch-Nederlandse schrijfster Bronja Prazdny af in haar familiegeschiedenis. Haar ouders ontvluchtten het communistische Tsjecho-Slowakije, en overgrootouders van haar kwamen tijdens de oorlog in Auschwitz terecht. De zoektocht die ze beschrijft is even universeel als persoonlijk. Haar ouders belandden na vele omzwervingen in Groningen, waar ze ook zelf nog altijd woont en werkt als journalist.

■ Jurgen Tiekstra ● Hoge Noorden

De tijd: eind jaren zeventig. De plek: de stad Colchester, in zuidoost-Engeland. De foto: die zesjarige Bronja Prazdny is op bezoek bij haar vader Slava. Ze hangt op zijn rug, haar kinderarmen om zijn hals geslagen, en kijkt van onder haar donkere pony recht in de camera. Haar vader glimlacht onbestemd en heeft zijn blik naar de grond gericht.

Deze foto staat op het voorplat van *Verloren taal*, het boek vol familiegeschiedenis van de Tsjechisch-Nederlandse journalist en schrijfster Bronja Prazdny, inmiddels 44 jaar oud. Haar vader was een paar jaar vóór dit in de tijd bevoren moment geschieden van haar moeder en naar Colchester verhuisd om aan de Universiteit van Essex te promoveren in de computerwetenschappen. Bronja was drie jaar toen haar ouders uit elkaar gingen. Vanaf dat moment weigerde ze met kinderlijke volharding om nog één woord Tsjechisch te spreken. Vandaar de boektitel. Ook toen ze ouder werd, heeft ze de taal van haar ouders nooit meer kunnen spreken. Zelfs traumatherapie verhielp dat niet.

Weer een paar jaar nadat de foto gemaakt werd, emigreerde haar vader naar de Verenigde Staten. Ze zag hem nog maar eens per jaar. Toen Bronja vijftien jaar was, verongelukte hij met een hanglider in de White Mountains in Californië. In haar boek noemt ze hem haar 'Icarus-papa'. Het is half februari 2016. Bronja Prazdny zit in een restaurant in het hart van Groningen, de stad waar ze is opgegroeid en weer is gaan wonen. Ze oogt net zo temperamentvol

en ongeveinsd als ze zichzelf in haar boek portretteert. Hierin schetst ze de zoektocht die haar leidde van Palo Alto in de Verenigde Staten, Tel Aviv in Israël, Praag in Tsjecho-Slowakije tot Amsterdam en de Indische Buurt in Groningen. „Toch heel raar”, zegt ze, als ze vertelt dat ze nog vlak voor het gesprek haar boek met die hyperpersoonlijke foto erop in de boekhandel zag liggen.

Ook toen ze ouder werd, heeft ze de taal van haar ouders nooit meer kunnen spreken

„Ik kom hem mijn Icarus-papa omdat hij te dicht bij de zon, en in zijn geval te dicht bij de bergen, gevlogen heeft. Wat trouwens heel raar is, want hij kon goed vliegen. Maar aan de andere kant bedoel ik ook dat hij nooit in het heden kon leven. Dat heb ik letterlijk in een brief van hem gelezen die hij aan mijn moeder geschreven heeft. Ik krijg kippenvel nu ik erover praat. Mijn moeder had tegen mijn vader gezegd: probeer meer in het heden te leven, geniet van het moment. Mijn vader antwoordde toen: 'Ik waardeer je om je betrokkenheid en

eerlijkheid, maar dat gaat niet. Bij mij is het heden altijd net een stap verder dan ik nu leef'. Dat vond ik heel treurig. Maar het verklaart wel de keuzes die hij heeft gemaakt, met het motorrijden, het skiën, het hanggliden, met het steeds een betere versie van zichzelf worden. Als ik nu naar deze foto kijk, voel ik minder verdriet en meer acceptatie. Met een vleugje weemoed aan de randjes. Voor mijn zoektocht was ik veel verdrietiger, en voelde ik alleen het verlies - hij is dood.”

In *Verloren taal* staan de kleine levens beschreven van mensen die vermalen werden door de molentsteen van de Grote Geschiedenis. Prazdny's opa Pišta vluchtte in 1939 naar Engeland, toen Tsjecho-Slowakije door nazi-Duitsland was ingenomen. Als lid van de Tsjecho-Slowakische Pantserbrigade was hij later betrokken bij de belegering van het door de Duitsers bezette Duinkerken. In 1966 moest hij zijn thuisland alweer ontvluchten, omdat hij het risico liep als criticus opgepakt te worden door het communistische regime. De Joodse grootouders van Prazdny's moeder kwamen in de oorlogsjaren in Auschwitz terecht. Familieleden die het concentratiekamp overleefden, emigreerden meteen naar Israël toen deze staat opgericht werd.

Haar moeder en vader ontvluchtten later los van elkaar het oppressieve Tsjecho-Slowakije, omdat ze in het land geen toekomst zagen. Met name de vluchtgeschiedenis van haar vader Slava vertoont veel spiegelende met de ontberingen van hedendaagse vluchtelingen: zonder documenten grenzen oversteken, dakloos, hongerend, uitzichtloos wachten in een vluchtelingkamp.

Curriculum vitae

Naam

Bronja Muriel Prazdny

Geboorn

26 oktober 1971 te Groningen

Opleiding

Amerikanistiek aan de Rijksuniversiteit Groningen (specialisme: nationalisme)

Werk

Freelance journalist en eindschrijver. Ze was in het verleden onder meer bedrijfsjournalist, redacteur van de eindschrijver. Ze schreef voor uitgeverij KIT twee boeken voor kinderen over Bulgarië en Israël. In 2015 publiceerde zij het interviewboek *Verloren taal* met autistische dertien portretten in beeld en wordt bij Brevier Uitgeverij.

Hij wilde er nooit met zijn dochter over praten.

Als kind van al die geschiedenis zit Bronja Prazdny nu hier in Groningen. „Op het moment dat je een zoektocht start naar waar je vandaan komt, kom je erachter dat je eigenlijk een zoektocht start naar: wie ben ik?, wat zijn de pijlers van mijn identiteit? Ik denk dat je wel degelijk bent waar je vandaan komt, ook al blijf je zelf verantwoordelijk voor je eigen keuzes. Ik vind niet dat je in een slachtofferrol moet hangen en zeggen: 'Ik kom uit een migrantengezin en ik heb het slecht.' Wat dat betreft heb ik het ook wel makkelijk gehad; ik ben een uitiem geïntegreerde allochtoon. Mijn moeder ging hier in Groningen studeren, mijn vader ook. Ik ben mijn moedertaal kwijtgeraakt. En door het IJzeren Gordijn was ik lang afgesloten van het thuisland van mijn ouders. Alles in mijn leven is dus hier gefocust. Toch blijft het een feit dat mijn wortels elders liggen. Dat heeft wel degelijk invloed. Ten eerste op hoe ik eruit zie: ik heb niet zoals zijn lichte ogen. Ik fietste een keer met mijn kinderen op straat op een plek waar je niet hoort te fietsen. Toen kwam er een man maar mij toe lopen die zei: „Ik wil die scheldwoorden niet eens herhalen. Maar hij zei ook dat ik moet oprotten naar mijn eigen land als ik me niet aan zijn regels houd. Mijn zoonfjes zaten bij mij op de fiets en vroegen: maar mama, je komt toch gewoon uit Nederland? Zij snaptten er niets van.”

Fundamenteel is het dat ze altijd leeft met een „doorgeladen geweer in haar mentale gangkast”, zoals ze zelf zegt. Het lijkt alsof angst en wantrouwen haar met de

Non-fictie
Verloren taal
Bronja Prazdny
Nieuw Amsterdam
€ 19,99

Weemoed is verdriet, maar niet all out. Het is een ondefinieerbaar gevoel van verdriet, van melancholie, zonder dat het pijn doet

moedermelk zijn ingegeven. Haar moeder, die opgroeide in een woerstad van Praag, werd gedoopt, om haar Joodse achtergrond te maskeren. Haar opa Pišta hing de levensovertuiging aan dat je als Jood nooit moet opvallen, en bracht die over op zijn kinderen. Maar de achterdocht in de familie kan ook een residu zijn van de tijd in het communistische Tsjecho-Slowakije, waarin de geheime dienst dossiers bijhield van elke mogelijke dissident. De familiédossiers diepte Prazdny samen met haar moeder op tijdens een uitvoerig bezoek aan de

Als je zoekt naar waar je vandaan komt, kom je erachter dat je eigenlijk zoekt naar: wie ben ik?

opengestelde archieven in Praag. „Ik ben altijd op mijn hoede”, vertelt Prazdny. „Ik kijk altijd naar signalen in de samenleving. Ik ben bijvoorbeeld niet iemand die houdt van polarisatie, wat ik heel veel zie op sociale media. In de vluchtelingenkwestie lijkt het alsof er twee kampen zijn: voor of tegen asielzoekers. Dat is belachelijk. Van een opmerking als 'o, hij heeft een mobielje bij zich', dus dan is hij geen echte vluchteling' word ik echt kotsmisselijk. Ik kijk daar met walging naar. Het is geen debat meer, maar modder gooien, en verhar-

ding. Ik heb het gevoel dat we nooit leren van het verleden. Dat is volgens mij ook gewoon bewezen.” Tijdens haar zoektocht merkte Prazdny dat ze zich niet thuisvoelde in Tsjecho-Slowakije. Ook al waren dat wel landen waar ze veel herkenning vond; al was het alleen maar in de donkere ogen van de mensen die er rondlopen. Maar ten diepste is ze een Nederlander, weet ze. Toch is ze, ook tot haar eigen verbazing, uiteindelijk getrouwd met een man die net als zij een kind is van een Tsjecho-Slowakische, Joodse moeder. Hun moeders kennen elkaar goed

uit hun jeugd in Praag. „Ik heb hem niks uit te leggen. Hij snapt mijn weemoed, ook al heeft hijzelf niet zo'n weemoed als ik. Toen ik voor het eerst bij zijn ouders kwam, voelde dat als thuis-komen. Datzelfde gevoel had ik toen ik op bezoek ging bij mijn oude familie in Israël en Tsjecho-Slowakije. Mijn man kent ook die verouderde geuren die ik daar ruik. Hij snapt

Het is geen debat meer, maar modder gooien, en verharding. Ik heb het gevoel dat we nooit leren van het verleden

dat. Dat is een geur die hoort bij een bepaalde manier van koken, bij mensen die veel oude boeken in huis hebben, bij mensen die weinig spullen weggegooid, bij stapeltjes rommeligheid. Het is ook hun manier van praten. Is dat dan uiteindelijk het verouderd? wat jou van vroeger bekend is?” Ze is een weemoedige persoon, zegt ze. „Weemoed is verdriet, maar niet all out. Het is een ondefinieerbaar gevoel van verdriet, van melancholie, zonder dat het pijn doet. Maar het is niet oppervlakkig: weemoed kan heel diep zitten.”